

Consequences of Scientific Fraud of Iranian Researchers in Scientific-International Databases: Analysis of a Qualitative Study

Nahid Kiaie Taleghani^{1*}, Hassanreza Zeinabadi²

1- Ph.D. Student of Higher Education Management, Kharazmi University, Tehran, Iran

2- Associate Professor, Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran

Abstract

Research is a systematic study that is conducted to meet the scientific and technological needs of the country and generate wealth. But the emergence of the phenomenon of scientific fraud by Iranian researchers in recent years has called this principle into question. The aim of this study was to identify the outcomes of the scientific fraud of Iranian researchers in scientific-international databases with a qualitative approach and content analysis method. Data were collected through in-depth and semi-structured interviews with 22 top researchers, experts and policy makers in the country in 2018-2019 using targeted sampling and snowball type. The findings showed that "reducing social support for science", "degrading Iran's scientific-international status", "diminishing the importance of education", negative outcomes and "changing the attitude of policymakers to research violations", "reviewing the student admission system", "Improving the regulations for the promotion of faculty members", "Teaching examples of research violations and its legal status" are among the expected outcomes of exposing this phenomenon. Therefore it is

possible, by examining the underlying and environmental causes and conditions of the occurrence of scientific fraud and identifying the basic strategies to deal with it, it prevented the occurrence of the phenomenon of scientific fraud, which leads to the mentioned negative outcomes.

Keywords: Scientific Fraud, Research, Research Ethics, Content Analysis

---

* Corresponding author: std_kiaie@khu.ac.ir

پیامدهای تقلب علمی پژوهشگران ایرانی در پایگاه‌های علمی بین‌المللی: تحلیل یک مطالعه کیفی

ناهید کیانی طالقانی^{۱*}، حسن‌رضا زین‌آبادی^۲

۱- دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، دانشگاه خوارزمی، تهران

۲- دانشیار دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران

چکیده

پژوهش، مطالعه‌ای نظام‌مند است که به منظور رفع نیازهای علمی و فناوری کشور و تولید ثروت انجام می‌شود. تقلب علمی برخی پژوهشگران ایرانی طی سال‌های اخیر اما این اصل را زیر سؤال برده است. مقاله حاضر با هدف شناسایی پیامدهای بروز تقلب علمی پژوهشگران ایرانی در پایگاه‌های علمی بین‌المللی با رویکرد کیفی و روش تحلیل محتوا انجام شده است. داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته با ۲۲ نفر از پژوهشگران برتر، خبرگان و سیاست‌گذاران پژوهش کشور در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به روش نمونه‌گیری هدفمند و به روش گلوله برفی جمع‌آوری شد. یافته‌ها نشان داد که کاهش حمایت اجتماعی از علم، تنزل جایگاه علمی بین‌المللی ایران و کم‌رنگ شدن اهمیت آموزش از پیامدهای منفی و تغییر نگرش سیاست‌گذاران به تخلف پژوهشی، بازبینی نظام پذیرش دانشجو، اصلاح آئین‌نامه ارتقاء اعضای هیأت علمی و همچنین آموزش مصادیق تخلف پژوهشی و جایگاه قانونی آن از پیامدهای مورد انتظار افشای این پدیده است. بنابراین محتمل است که با بررسی علل و شرایط زمینه‌ای و محیطی بروز تقلب علمی و شناسایی راهبردهای اصولی مقابله با آن، بتوان از تقلب علمی که منجر به پیامدهای منفی مورد اشاره می‌شود پیشگیری کرد.

کلیدواژه‌ها: تقلب علمی، پژوهش، اخلاق پژوهش، تحلیل محتوا

برای استنادات بعدی به این مقاله، قالب زیر به نویسندگان محترم مقالات پیشنهاد می‌شود:

Kiaie Taleghani, N., & Zeinabadi, H. (2020). **Consequences of Scientific Fraud of Iranian Researchers in Scientific-International Databases: Analysis of a Qualitative Study.** *Journal of Science & Technology Policy*, 12(2), 1-12. {In Persian}.

DOI: 10.22034/jstp.2020.12.2.1175

۱- مقدمه

مطلوب عنوان کردند، پویایی و نشاط امورآموزشی نیز با انجام پژوهش مرتبط است. تاریخ نشان می‌دهد که پیشرفت علوم، نتیجه رویکرد پژوهشی افراد تلاشگری است که ذهن پرسشگر آنها همواره محرکی برای فعالیت‌های پژوهشی بوده است. تحقیقات علمی با پیشرفت و توسعه ارتباط مستقیم دارد. حجم وسیع پژوهش‌های علمی در کشورهای توسعه‌یافته صنعتی گویای این واقعیت است که رشد و توسعه نتیجه سرمایه‌گذاری در بخش پژوهش است. در این کشورها

پژوهش یکی از عوامل مهم در پیشرفت و توسعه پایدار کشور است. بدون پژوهش، دانش بشر توسعه نیافته و دچار رکود می‌شود. محمدمداده و صالحی [۱] در تحقیق خود، "انجام پژوهش‌های علمی به‌روز و مؤثر در پیشرفت کشور" را به عنوان یکی از شاخص‌های دانشگاه پویا و با نشاط

پایگاه خبری نشر Springer Nature پخش شد از جمع‌آوری ۵۸ مقاله ۲۸۲ محقق ساکن ایران از این نشریه خبر داد. براین اساس BioMed Central از این تاریخ ۲۸ مقاله را از فهرست منتشره خود جمع‌آوری می‌کند [۳]. بر اساس گزارشی که در ۲۵ اکتبر سال ۲۰۱۸ در پایگاه اطلاع‌رسانی Science اعلام شد، از نظر بیشترین نسبت مقالات جمع‌آوری‌شده از کل مقالات، ایران در صدر جدول قرار دارد [۴]. بنابراین ضروری است با توجه به گزارش‌های مکرر در پایگاه‌های خارجی از اعلام میزان سرقت ادبی و تقلب علمی پژوهشگران ایرانی، برای حفظ جایگاه علمی بین‌المللی کشور و پیشرفت کیفی تولیدات علمی همگام با ارتقاء کمی آن، راهبردهای مناسب از سوی مسئولین سیاست‌گذار و برنامه‌ریز در حوزه پژوهش اتخاذ شود. با توجه به آنکه در نظر است آثار و نتایج این رویداد مورد بررسی قرار گیرد و از طرفی آثار اجتماعی هر پدیده، به عنوان پیامد شناخته می‌شود، پژوهش حاضر با هدف شناسایی پیامدهای افشای تقلب علمی پژوهشگران ایرانی در پایگاه‌های بین‌المللی انجام پذیرفت تا نتایج اقدامات و سیاست‌گذاری‌های پس از آن به بحث و بررسی گذاشته و نتایج آن اعلام شود.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

پکوراری و پتريک [۵] در تحقیق خود از سرقت علمی به عنوان یک مسئله در نقض قوانین دانشگاهی یاد کردند که نیاز به بررسی از دیدگاه قانونی دارد.

نتیجه تحقیق ربانی و همکاران [۶] نشان می‌دهد گسترش کمی و توده‌ای شدن آموزش عالی - به عنوان یکی از عوامل مؤثر در تغییر الگوهای خلق دانش - با دغدغه‌ها و نگرانی‌های متعددی از جمله غلبه کمیت بر کیفیت آموزش پژوهش، تخصص زدایی، عدم تغییر ساختارهای آموزشی برای سازگاری با این تغییرات، عدم شفافیت و مردم‌سالارانه‌تر شدن معیارهای ارزشیابی و مدیریت همراه بوده است. در یک دهه گذشته شاهد نوعی تغییر و گذار در نظام سنتی دانشگاهی به واسطه افزایش توده‌ای شدن علم و آموزش عالی، افزایش دسترسی هر چه بیشتر به آموزش عالی، افزایش شمار دانشجویان تحصیلات تکمیلی و واحدهای آموزش

بخش قابل توجهی از تولید ناخالص ملی که حدود ۵ درصد است به سرمایه‌گذاری در امور پژوهشی اختصاص داده می‌شود. احساس نیاز به پژوهش برای موضوعات بااهمیت‌تر به منظور به حداقل رساندن دوباره‌کاری‌ها، اتلاف وقت و بودجه و مخاطرات تصمیم و اجرا بوده است. بنابراین پژوهش به ویژه در تصمیم‌گیری‌های کلان نقش عمده‌ای دارد [۲]. آنچه مسلم است پژوهش‌ها باید نیازهای علمی و فناوری کشور را برطرف کنند و انتظار می‌رود با شناسایی نیازهای روز جامعه، پژوهشگران، علم نافع را مبنای کار خود قرار دهند و از علم تکراری و تبلیغی پرهیز کنند اما آیا این اتفاقی است که در ایران می‌افتد؟ در سال ۲۰۱۹، ایران در میان بیش از ۲۳۰ کشور دنیا، از نظر تعداد مقالات علمی و پژوهشی رتبه ۱۵ را کسب نموده است (جدول ۱). این در حالی است که در سال ۱۹۹۶ ایران دارای رتبه ۵۳ در میان این کشورها بوده است. آمارها نشان می‌دهد میزان رشد مدارک علمی در ایران در ۱۶ سال گذشته بیش از ۲۴ برابر رشد علمی دنیا بوده است. با مقایسه آمارهایی که در پایگاه استنادی اسکوپوس به نمایش گذاشته شده از سال ۱۹۹۶ تا سال ۲۰۱۹، ایران در تولید مقالات علمی سیر صعودی داشته است.

این روند رشد در مقالات ایرانی نشان می‌دهد شیب رشد مقالات علمی کشور در طی این سال‌ها بسیار تند بوده است. پرواضح است مقالات علمی-پژوهشی نتیجه تحقیقات علمی می‌باشند و از طرفی تحقیقات علمی با پیشرفت و توسعه ارتباط مستقیم دارد و نیازهای علمی و فناوری را برطرف می‌کند و با شناسایی نیازهای روز جامعه، دستیابی به علم نافع را مبنای کار خود قرار می‌دهد، بنابراین توجه به این مسئله مهم است که آیا هم‌راستا با رشد کمی، رشد کیفی پژوهش‌ها نیز محقق شده است؟ آیا در کنار رشد کمی، کیفیت مقالات که نتیجه کار پژوهشی است مورد بررسی قرار گرفته است؟ و از همه مهم‌تر آیا تعداد زیاد مقالات در یک کشور به معنای رشد علمی آن کشور است؟ در حالیکه انتظار می‌رفت در مدت زمان کوتاهی ایران بتواند به پای تولید علمی کشورهای پیشرفته برسد و از نظر تولید علمی در زمره ۱۰ کشور برتر جهان قرار گیرد، طرح موضوع تقلب علمی در پژوهش‌های پژوهشگران ایرانی، شیرینی ارتقاء جایگاه علمی ایران را به کام ایرانیان تلخ کرد. بیانیه‌ای که به تاریخ ۱۱ آبان ۱۳۹۵ در

جدول (۱) جایگاه ایران از نظر تعداد مقالات علمی در میان کشورهای جهان (۲۰۱۹)^۱

رتبه	کشور	تعداد مقالات	تعداد قابل استناد	تعداد استنادات	تعداد خوداستنادی	تعداد استناد در هر سند	شاخص H
۱	چین	۶۸۴۰۴۸	۶۶۹۸۷۷	۵۴۴۳۱۰	۳۷۹۷۶۵	۰/۸۰	۸۸۴
۲	آمریکا	۶۷۸۱۹۷	۶۰۵۷۹۶	۵۸۲۷۷۹	۲۸۲۸۵۵	۰/۸۶	۲۳۸۶
۳	انگلیس	۲۱۲۵۱۹	۱۸۸۲۵۹	۲۰۷۷۴۵	۶۲۴۸۶	۰/۹۸	۱۴۸۷
۴	هند	۱۸۷۰۱۴	۱۷۳۵۷۴	۱۰۱۸۳۸	۴۷۳۶۴	۰/۵۴	۶۲۴
۵	آلمان	۱۸۳۶۴۰	۱۶۷۳۰۵	۱۶۷۶۸۲	۵۵۷۵۰	۰/۹۱	۱۲۹۸
۶	ژاپن	۱۳۲۳۰۸	۱۲۳۸۳۴	۸۳۴۲۱	۲۶۸۲۱	۰/۶۳	۱۰۳۶
۷	ایتالیا	۱۲۵۷۰۹	۱۱۳۲۴۳	۱۱۷۵۳۴	۴۳۶۱۱	۰/۹۳	۱۰۳۰
۸	فرانسه	۱۱۸۹۵۱	۱۰۹۰۹۹	۱۰۴۰۴۰	۲۶۷۳۴	۰/۸۷	۱۱۸۰
۹	کانادا	۱۱۵۳۸۴	۱۰۴۹۵۰	۱۱۰۱۴۲	۲۶۵۴۳	۰/۹۵	۱۱۹۳
۱۰	روسیه	۱۱۱۸۲۰	۱۰۸۷۸۶	۴۲۰۹۷	۲۱۴۵۰	۰/۳۸	۵۸۰
۱۱	استرالیا	۱۱۰۵۷۹	۱۰۰۵۲۷	۱۱۶۷۳۸	۳۲۱۷۱	۱/۰۶	۱۰۰۱
۱۲	اسپانیا	۱۰۰۳۶۴	۹۳۱۳۳	۸۷۳۶۸	۲۴۶۷۰	۰/۸۷	۹۰۴
۱۳	کره جنوبی	۸۹۵۴۴	۸۶۲۴۲	۶۶۱۲۷	۱۸۴۵۰	۰/۷۴	۶۸۷
۱۴	برزیل	۸۴۸۸۷	۸۰۴۳۰	۴۵۹۲۹	۱۴۷۲۰	۰/۵۴	۵۷۸
۱۵	ایران	۶۴۷۴۴	۶۲۸۳۶	۵۴۶۷۱	۲۳۵۶۱	۰/۸۴	۳۲۹
۱۶	هلند	۶۴۵۳۹	۵۸۷۸۳	۷۴۳۲۱	۱۶۳۹۴	۱/۱۵	۱۰۳۲
۱۷	لهستان	۵۰۳۳۸	۴۷۴۵۰	۳۴۷۲۲	۱۰۷۱۳	۰/۶۹	۵۶۲
۱۸	ترکیه	۴۹۹۳۰	۴۷۲۲۶	۲۹۰۴۴	۸۸۹۷	۰/۵۸	۴۴۳
۱۹	سوئیس	۴۹۰۳۳	۴۴۵۸۳	۵۹۲۱۶	۱۲۲۲۵	۱/۲۱	۹۹۳
۲۰	سوئد	۴۴۸۹۵	۴۱۵۵۴	۴۸۷۵۶	۹۶۶۲	۱/۰۹	۸۹۶

گرایش به رفتارهای کوتاه‌مدت)، ساختار نامناسب استخدام و ارتقاء و ارزشیابی و همچنین جامعه‌پذیری. آنها همچنین اشاره کرده‌اند که رفتار غیردانشگاهی از سوی استادان و دانشجویان، پیامدهایی در سطح جامعه دارد: کاهش مشروعیت و منزلت دانشگاه در سطح جامعه، کاهش شأن و منزلت استادان و دانشجویان در اجتماع، کاهش نسبی اعتبار مدرک دانشگاهی، بیکاری دانش‌آموختگان، ترویج جامعه بی‌اخلاق و نهایتاً عدم توانایی دانشگاه در ایجاد حلقه بازخورد اصلاحی در جامعه و ایفاء نقش مصلح اجتماعی.

اسمیت^۲ [۸] در تحقیقی با عنوان سوءرفتار پژوهش عنوان کرد که در ۱۱ ژانویه سال ۲۰۰۶ دانشگاه ملی سئول اعلام کرد که بخش اعظم تحقیقات هوانگ هو^۳ (یک پیشگام در تحقیقات سلول بنیادی و یک قهرمان ملی در کره)، ساختگی بوده است. ادعای هوانگ هو در سال ۲۰۰۵ برای تولید

عالی، تأسیس رشته‌های میان رشته‌ای و افزایش تولیدات علمی در کشور بوده‌ایم. این در حالی است که همسو با روند فوق در سال‌های اخیر شاهد رشد آسیب‌های علمی همچون سرقت ادبی، عدول از هنجارها و اخلاقیات علمی و بی‌هنجاری علمی در نظام علمی کشور نیز بوده‌ایم. تجربیات زیسته ما نیز در فضای دانشگاهی ایران مؤید وجود چنین آسیب‌هایی در اشکال مختلف آن و در مراحل مختلف پژوهش و تولید علم است.

پورعزت و همکاران [۷] در تحقیق خود علل بروز رفتار غیردانشگاهی استادان و دانشجویان را به شرح زیر دسته‌بندی کردند: عدم استقلال دانشگاه و عدم مشارکت در امور جامعه، فقدان هویت مشخص دانشگاهی و الگوی معنایی مناسب، ضعف شخصیت و مسائل اعتقادی، عدم آشنایی با رفتارهای غیردانشگاهی و دانشگاهی، مشکلات مالی و عدم امنیت شغلی، مسائل فرهنگی و عدم توجه به مسائل بلندمدت

2- Smith
3- Hwang Woo-suk

1- <https://www.scimagojr.com/countryrank.php?year=2019>

درباره موضوع پژوهش توضیحاتی داده شد. به منظور ثبت داده‌های کیفی و تمرکز بیشتر مصاحبه‌کننده بر فرآیند مصاحبه و با کسب اجازه از مصاحبه‌شوندگان، تمام مصاحبه‌ها ضبط و از نکات کلیدی هر مصاحبه یادداشت‌برداری صورت گرفت. میانگین مدت زمان هر مصاحبه یک ساعت بود. مشارکت‌کنندگان پژوهش هم سیاست‌گذاران، صاحب‌نظران و مطلعان کلیدی حوزه پژوهش در دانشگاه‌های دولتی اعم از اعضاء هیأت‌علمی فعال و مشهور در امر پژوهش (پژوهشگران برتر ملی و دانشگاهی)، معاونان پژوهشی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های دولتی، مدیران و تصمیم‌سازان حوزه پژوهش در ستاد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و مدیران مرتبط به مبحث تخلفات علمی و دانشگاهی بودند. به طوری که تعداد مشارکت‌کنندگان به ۲۲ نفر رسید که از بین آنها ۱۱ نفر جزء سیاست‌گذاران و صاحب‌نظران حوزه پژوهش، ۳ نفر از معاونین پژوهشی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها و ۸ نفر از اعضاء هیأت‌علمی فعال در امر پژوهش بودند. با مصاحبه‌های عمیق به بررسی دقیق پیامدهای بروز تقلب علمی پرداخته شد و با پیاده‌سازی کامل مصاحبه‌ها و مقایسه مداوم داده‌ها، مفاهیم از درون آنها خارج و در قالب مقوله‌ها دسته‌بندی شدند. برای آنکه وقایع، ایده‌ها و رویدادهای مشابه در یک واحد یا یک دسته گروه‌بندی شوند، مفهوم‌سازی که همان انتخاب یک نام برای هر رویداد یا اتفاق است، با کاوش عمیق در یک جمله، سطر، پاراگراف و صفحه انجام و به هرکدام از آنها یک مفهوم یا کد الصاق شد. در مجموع ۸۲ کد باز اولیه استخراج شد و در در کدگذاری ثانویه با مقایسه مفاهیم، موارد مشابه و مشترک در قالب مقوله‌ای واحد قرار گرفت؛ بنابراین داده‌ها (کدها و مفاهیم) در قالب ۴۰ کد نهایی نمایش داده شد. اطلاعات اولیه مشارکت‌کنندگان در پژوهش در جدول ۲ ارائه شده است.

برای تحلیل داده‌های به دست آمده در بخش اول تحقیق از روش کدگذاری که نوعی راهبرد تقلیل و تحلیل داده‌ها است که در چارچوب آن داده‌های کیفی، تلخیص، طبقه‌بندی و مقوله‌بندی می‌شوند، استفاده شده است. تحلیل اطلاعات به دست آمده بر مبنای شیوه کار در راهبرد مذکور و به صورت کدگذاری باز و کدگذاری محوری صورت گرفت. منظور از

سلول‌های بنیادی از سلول‌های بزرگسالان در سراسر جهان واکنش نشان داد چون راه‌های جدید برای درمان بیماری پارکینسون و بیماری‌های دژنراتیو^۱ دیگر ایجاد کرده بود. رسوایی او به اندازه‌ای معروف شد که یکی از جالب‌ترین پرونده‌های تقلب علمی را مطرح کرد. متأسفانه تاریخ شامل نمونه‌های برجسته زیادی از دانشمندان تقلبی است اما آنها تا همین اواخر به عنوان فردی عجیب و غریب منزوی در نظر گرفته می‌شدند که آسیب اندکی به علم زده‌اند. اما در ۲۰ سال گذشته پس از آنکه این کشورها شاهد افزایش مصادیق تقلب شدند به این نتیجه رسیدند که نمی‌توان آن را نادیده گرفت؛ بلکه نیاز است که تشخیص و مدیریت شوند. این یک گذار دردناک است و به همین دلیل چند کشور محدود فرآیند مؤثر، جامع و ملی برای مقابله با تقلب در پژوهش تعریف کرده‌اند. کشورهای حوزه اسکاندیناوی این کار را انجام داده‌اند اما هیچ یک از کشورهای بزرگ از اتحادیه اروپا موفق نبوده‌اند. مقابله با تقلب در اثر رسوایی‌هایی است که در یک جا جمع می‌شوند جایی که جامعه علمی دیگر نمی‌تواند از آنها چشم‌پوشی کند و باید کاری انجام شود که معمولاً این فرآیند به شدت کند است.

۳- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و روش تحلیل محتوا انجام شد. تحقیق کیفی به منظور درک پدیده‌های اجتماعی انجام می‌شود. در این پژوهش با توجه به مفروضات اساسی و زیر بنایی رویکرد کیفی در پژوهش، تعداد نمونه پیش از اجرای تحقیق تعیین نشده و فرآیند نمونه‌گیری تا زمانی ادامه پیدا نمود که نوعی اشباع اطلاعاتی حاصل شود. در این تحقیق به روش نمونه‌گیری هدفمند مورد استثنائی، متمرکز و مورد نوعی، تعدادی از صاحب‌نظران در حوزه پژوهش انتخاب و سپس از طریق نمونه‌گیری گلوله برفی، تعداد بیشتری از اطلاع‌رسان‌ها گزینش شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شد. قبل از شروع مصاحبه، خلاصه‌ای از موضوع پژوهش جهت آمادگی اولیه مصاحبه‌شوندگان از طریق تلفن، ایمیل و یا پیام به اطلاع آنها رسانده شد و در ابتدای جلسه مصاحبه نیز به طور مختصر

جدول ۲) مشارکت‌کنندگان در پژوهش

شماره مصاحبه	جایگاه مصاحبه‌شونده	شماره مصاحبه	جایگاه مصاحبه‌شونده
مصاحبه شماره ۱	معاون سابق پژوهش و فناوری وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	مصاحبه شماره ۱۲	همکار طرح نظارت و ارزیابی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مصاحبه شماره ۲	پژوهشگر برتر سال ۱۳۹۵	مصاحبه شماره ۱۳	رئیس سابق شهرک علمی و فناوری اصفهان
مصاحبه شماره ۳	عضو هیأت‌علمی دانشگاه تهران	مصاحبه شماره ۱۴	اولین دانشمند بین‌المللی ایران در علوم اجتماعی
مصاحبه شماره ۴	عضو هیأت‌علمی دانشگاه تربیت مدرس	مصاحبه شماره ۱۵	مسئول هماهنگی هیأت‌های انتظامی اعضاء هیأت‌علمی
مصاحبه شماره ۵	معاون پژوهشی پژوهشگاه	مصاحبه شماره ۱۶	پژوهشگر برتر استان البرز در سال ۱۳۹۴
مصاحبه شماره ۶	معاون مرکز نظارت و ارزیابی آموزش عالی	مصاحبه شماره ۱۷	عضو هیأت‌علمی مؤسسه پژوهشی
مصاحبه شماره ۷	معاون پژوهشی پژوهشگاه	مصاحبه شماره ۱۸	رئیس مؤسسه پژوهشی
مصاحبه شماره ۸	عضو هیأت‌علمی دانشگاه تربیت مدرس	مصاحبه شماره ۱۹	عضو هیأت‌علمی دانشگاه خوارزمی
مصاحبه شماره ۹	پژوهشگر برتر سال ۱۳۹۳	مصاحبه شماره ۲۰	معاون پژوهشی دانشگاه
مصاحبه شماره ۱۰	مشاور رئیس مرکز در امور هیأت‌های ممیزه	مصاحبه شماره ۲۱	عضو هیأت‌علمی مؤسسه پژوهشی
مصاحبه شماره ۱۱	رئیس پژوهشگاه	مصاحبه شماره ۲۲	عضو هیأت‌علمی دانشگاه تهران

سه‌گانه داده‌ها شامل پژوهشگران برتر، سیاست‌گذاران و متخصصان آموزش عالی و معاونین پژوهشی دانشگاه‌ها مصاحبه به عمل آمد تا دیدگاه‌های مختلف بررسی شده و داده‌های جامع‌تر و عمیق‌تری در خصوص پیامدهای بروز تقلب علمی برخی از پژوهشگران ایرانی در پایگاه‌های اطلاعاتی علمی بین‌المللی حاصل شود. در این پژوهش استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و تلاش برای دستیابی به داده‌های غنی، امکان انتقال‌پذیری یافته‌های پژوهش را افزایش می‌دهد. نحوه گردآوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق بود و با درگیری طولانی‌مدت با داده‌ها، دسته‌بندی و مفهوم‌سازی آنها انجام شد تا ملاک تأییدپذیری نیز رعایت شود. برای قابلیت اطمینان نیز درصد توافق کدگذاری داخلی^۳ مورد توجه قرار گرفت. به این منظور یک مصاحبه در اختیار دو نفر قرار می‌گیرد تا میزان توافق آنها در کدگذاری به دست آید که برای تعدادی از مصاحبه‌ها این موضوع انجام شد.

۴- یافته‌های پژوهش

بر اساس مصاحبه‌ها، داده‌ها در قالب ۴۰ کد نهایی نمایش داده شد. رویدادها یا اتفاقاتی که به عنوان پیامدهای تقلب علمی شناخته شده‌اند به شرح جدول ۵ در دو مقوله کلی و هفت مقوله فرعی ارائه شده‌اند که در آن به اختصار به نمونه‌هایی از کدهای نهایی هر مقوله اشاره شده است.

کدگذاری فونونی هستند که استراوس و کوربین^۱ [۹] پیشنهاد کرده‌اند و شامل خرد کردن داده‌های برآمده از مصاحبه و یادداشت‌های ایجاد مفاهیم و مقوله‌ها و در کنار هم قراردادن مقوله‌ها به شکلی است که به وضوح ارتباط بین مقوله‌ها با همدیگر را توجیه کند. کدبندی باز در دو مرحله اولیه و ثانویه صورت می‌گیرد. کدبندی اولیه می‌تواند با کدگذاری سطر به سطر، عبارت به عبارت یا پاراگراف به پاراگراف داده‌ها انجام شود. به هر کدام از آنها یک مفهوم یا کد الصاق می‌شود. در کدگذاری ثانویه با مقایسه مفاهیم، موارد مشابه و مشترک در قالب مقوله‌ای واحد قرار می‌گیرد؛ بنابراین انبوه داده‌ها (کدها و مفاهیم) به تعداد مشخص و محدودی از مقوله‌های عمده کاهش می‌یابد. سپس این مقوله‌ها در کنار یکدیگر قرار گرفته و به هم مرتبط می‌شوند [۱۰].

در جدول‌های ۳ و ۴ نمونه‌ای از گزاره‌های کلامی موجود در مصاحبه‌های مصاحبه‌شوندگان و کدهای شناسایی شده مربوط به پیامدهای تقلب علمی پژوهشگران ایرانی در پایگاه‌های علمی بین‌المللی ارائه شده است.

چهار ملاک برای اطمینان و مقبولیت مطالعات کیفی توسط گوبا و لینکن^۲ [۱۱] پیشنهاد شده که عبارتند از: قابلیت اعتبار، قابلیت انتقال‌پذیری، قابلیت اطمینان و تأییدپذیری.

قابلیت اعتبار داده‌ها با روش بازبینی توسط محققین و همچنین با استفاده از تکنیک مثلث‌سازی و استفاده از منابع

جدول ۳) نمونه‌ای از گزاره‌های کلامی و کدهای شناسایی شده پیامدهای منفی تقلب علمی پژوهشگران ایرانی در پایگاه‌های علمی بین‌المللی

مصاحبه‌شونده	کدهای شناسایی شده	گزاره‌های کلامی
۷ م	کاهش حمایت اجتماعی از علم، ارائه آمارهای دلخوش‌کننده توسط مسئولین	ما می‌خواهیم بگوئیم که در منطقه، تعداد زیادی مقاله داریم خوب که چی؟ So What?
۱۲ م	کم‌رنگ شدن اهمیت آموزش، ارج نگذاوردن به تربیت مؤثر نیروی انسانی	مهم این است که چقدر مرجعیت علمی داشته باشی
۱۴ م	تنزل جایگاه علمی بین‌المللی کشور، عدم اعتماد به پژوهش‌های داخلی	مثلاً با پژوهشگران خارجی مصاحبه کردند و گفتند شما چرا به مقالات ایرانی‌ها مثلاً در حوزه پزشکی استناد نمی‌کنید؟ یکی از دلایل‌شان این است که می‌گویند ما اعتماد نداریم نه فقط در مورد ایران بلکه درباره پاکستان و ... هم می‌گویند اعتماد نداریم
۱۶ م	تنزل جایگاه علمی بین‌المللی کشور، عدم چاپ مقالات در مجلات معتبر خارجی	مثلاً در مجله Management Science اصلاً هیچ ایرانی مقاله چاپ نکرده است

جدول ۴) نمونه‌ای از گزاره‌های کلامی و کدهای شناسایی شده پیامدهای مورد انتظار تقلب علمی پژوهشگران ایرانی در پایگاه‌های علمی

بین‌المللی

مصاحبه‌شونده	کدهای شناسایی شده	گزاره‌های کلامی
۱۷ م	تغییر نگرش سیاست‌گذاران به تخلف پژوهشی، اولویت‌بندی برای حل مشکل تقلب	وزارت علوم کار تحقیقاتی بر روی این چالش بکند آسیب‌ها را در بیاورد و بعد مقالات سیاستی ارائه دهد و بگوید برای این موضوع و این موانع فلان راهکارها وجود دارد و آقای دکتر ... شما در این چهار سال نمی‌توانی همه‌اش را حل کنی بیا سه تا چهار تاش را از این ده تا حل کن اولویت‌بندی کند
۱۲ م	اصلاح آئین‌نامه ارتقاء، تغییر در انتظارات از هیأت‌علمی	یا اگر می‌خواهی هیأت‌علمی‌ات یک آدمی بشود که عمق مطلب را از دانشجو بکشد بیرون، به او یاد بده که چطور عمیق باشد و خوب این خیلی با آن قبلی فرق دارد. باید وقت بگذارد باید جلسات مباحثه داشته باشد اصلاً یک چیزهای دیگه‌ای انتظار می‌رود از هیأت‌علمی
۱۹ م	تغییر نگرش سیاست‌گذاران به تخلف پژوهشی، پیدا کردن روابط عوامل بروز کژکارکردی	می‌دانیم که چه مشکلی هست اما اینکه ربط اینها را پیدا کنیم
۱۱ م	تغییر نگرش سیاست‌گذاران به تخلف پژوهشی، شناسایی آسیب‌ها توسط سیاست‌گذاران	یکی از وظایف سیاست‌گذاران این است که آسیب‌هایی که ایجاد می‌شود را به سرعت شناسایی کنند

جدول ۵) مقوله‌های حاصل از کدگذاری

مقوله کلی	مقوله فرعی	کد نهایی	تکرار کدها
پیامدهای منفی	کاهش حمایت اجتماعی از علم	ایران به عنوان اولین کشور در تقلب علمی، بالاترین رشد مقاله به همراه بالاترین میزان تقلب، آمار صعودی تقلب در ایران، ارائه آمارهای دلخوش‌کننده توسط مسئولین، حذف اعتماد نسبت به اصالت آثار علمی	۵
	تنزل جایگاه علمی بین‌المللی کشور	عدم پذیرش مقالات ایرانی در سال‌های آتی، به خطر افتادن آبروی ایران در مجامع علمی بین‌المللی، موقعیت حساس ایران از دید بین‌الملل، عدم چاپ مقالات ایرانی در مجلات معتبر خارجی، عدم اعتماد به پژوهش‌های ایرانی	۵
	کم‌رنگ شدن اهمیت آموزش	توجه بیش از حد به تولید مقاله، عدم توجه به آموزش مؤثر، ارج نگذاوردن به تربیت مؤثر نیروی انسانی، تکلیف پژوهشی زیاد برای استاد به عنوان مانعی برای آموزش کارآمد	۴

جدول ۵) مقوله‌های حاصل از کدگذاری

تکرار کدها	کد نهایی	مقوله فرعی	مقوله کلی
۷	امتیاز به حل مشکل در جامعه، حذف دید کنترلی در نظام ارتقاء، امتیاز به پژوهش‌های با چرخه اقتصادی، تغییر در انتظارات از هیأت‌علمی، شایسته‌سالاری در ارتقاء رتبه، شاخص‌هایی برای ارزیابی خروجی پژوهش، شاخص‌هایی برای ارزیابی تأثیرات پژوهش	اصلاح آئین‌نامه ارتقاء	پیامدهای مورد انتظار
۷	اتخاذ رویه یکسان در دو وزارت علوم و بهداشت، اولویت‌بندی برای حل مشکل تقلب، برنامه‌ریزی برای پیشگیری و مقابله با تقلب، شناسایی آسیب‌ها توسط سیاست‌گذاران، نرمال و قابل انتظار ندانستن تقلب، متوجه خطر تقلب بودن، باور مشکل	تغییر نگرش سیاست‌گذاران به تخلف پژوهشی	
۵	گرنتمحور بودن دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های خوب دنیا، داشتن رویکرد گرنتم جذب منابع از صنعت و نه از دولت، نخبه‌گرا شدن دانشگاه‌ها، دانشجوی قوی به دنبال استاد قوی، متناسب کردن پذیرش دانشجو با نیاز جامعه	بازبینی نظام پذیرش دانشجو	
۷	آموزش اساتید برای گرایش به تقاضامحوری، ارائه بسته‌های آموزشی، آموزش از سطوح پائین، الزام دانشجو به طی آموزش‌های کوتاه‌مدت، آموزش مصادیق تخلف به استاد و دانشجو، آموزش اخلاق عمومی از ابتدا، پیشگیری با آموزش اخلاق در پژوهش	آموزش مصادیق تخلف پژوهشی و جایگاه قانونی آن	

خبرسازی‌های سوء علیه کشور، بی‌تأثیر نبوده است. آمار تقلب در ایران متأسفانه صعودی است.

۴-۱-۲-۲ تنزل جایگاه علمی بین‌المللی کشور

آنچه مسلم است حضور فعال کشور در صحنه بین‌الملل از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. اما این مهم چگونه محقق می‌شود؟ تعداد مقالات محققین ایرانی یکی از راه‌های حضور در صحنه بین‌الملل می‌باشد چون میزان تولید علم و دانش توسط دانشمندان ایرانی به عرصه ظهور گذاشته می‌شود.

بر اساس گزارشی که در ۲۵ اکتبر سال ۲۰۱۸ توسط اورانسکی^۱ در پایگاه اطلاع‌رسانی Science اعلام شد کشورهای که بیشترین نسبت مقالات جمع‌آوری شده^۲ از کل مقالات را داشتند به ازاء هر ۱۰ هزار مقاله به شرح شکل ۲ نمایش داده شد.

ایران و رومانی در صدر جدول مذکور دیده می‌شوند البته از نظر تعداد مطلق مقالاتی که پس از انتشار جمع‌آوری شدند^۳ آمریکا و چین همچنان در صدر هستند. در کشورهایی چون آمریکا و چین، تعداد زیادی از محققین با هم مقالات بسیاری را منتشر می‌کنند که به نوبه خود می‌تواند تعداد مقالاتی را که

در ادامه، شرح هریک از پیامدهای تقلب علمی پژوهشگران ایرانی با ذکر جملائی از مشارکت‌کنندگان آورده شده است.

۴-۱-۲-۱ پیامدهای منفی

پیامدهای منفی که در اثر بروز تقلب علمی پژوهشگران ایرانی شکل می‌گیرند عبارتند از: کاهش حمایت اجتماعی از علم، تنزل جایگاه علمی بین‌المللی ایران و کم‌رنگ شدن اهمیت آموزش که به تشریح هر یک از این پیامدها، بر اساس تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده، می‌پردازیم:

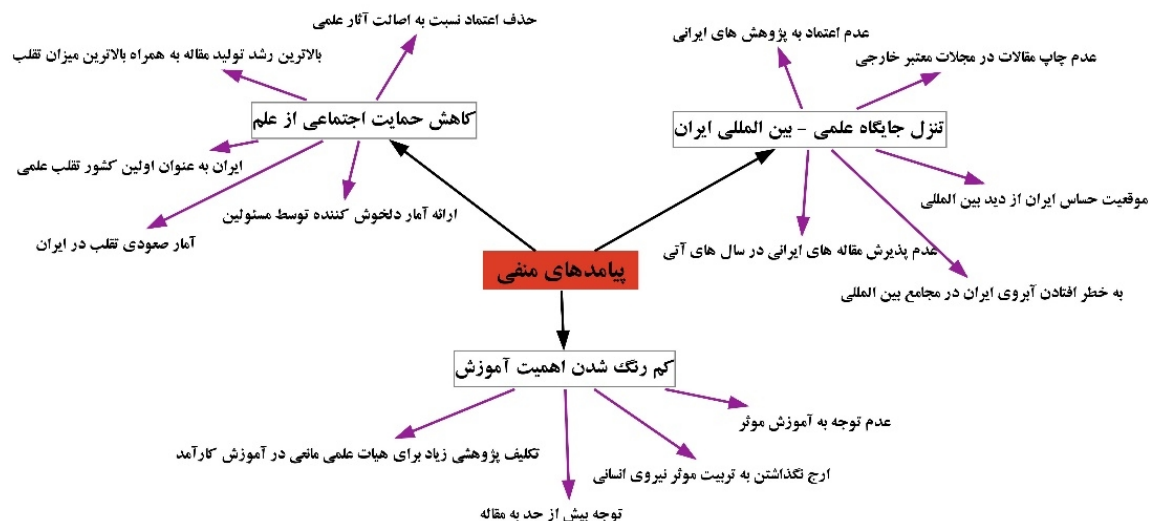
پیامدهای منفی در ابعادی اتفاق می‌افتد که در شکل ۱ نمایش گذاشته شده است.

۴-۱-۱-۱ کاهش حمایت اجتماعی از علم

وقتی قرار است بر اساس سیاست‌های کلان کشور، سالی ۵۰ تا ۱۰۰ هزار مقاله تولید کنیم تا شاخص علمی و شتاب علمی کشور را به جهان عرضه کنیم، کژکارکردی نیز در روند تولید آن اتفاق می‌افتد و به بیان مشارکت‌کننده ۶ "در این مسیر، کیفیت شاید خیلی مهم نباشد". بی‌تردید رشد چاپ مقالات علمی طی ده سال اخیر، بسیار چشم‌گیر بوده است اما در کنار آن بروز تقلب‌ها در این آثار و اعلام از سوی سایت‌های خارجی موجب نگرانی و دل‌سردی مردم از اصالت آثار علمی می‌شود. از طرفی ارتقاء جایگاه علمی ایران در شکل‌گیری

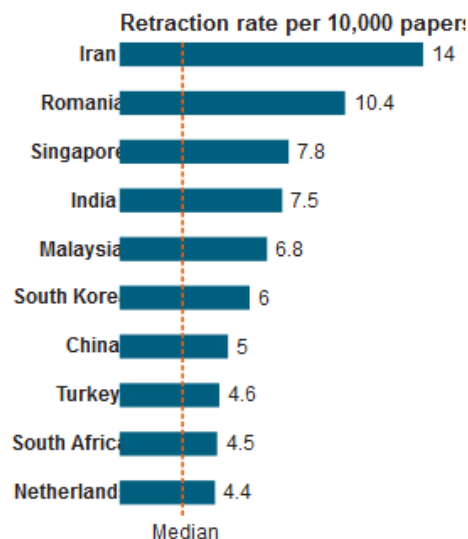
1- Oransky
2- Retractions Paper
3- Retractions Per Paper Published

شکل ۱) پیامدهای منفی تقلب علمی پژوهشگران ایرانی

Countries with the highest retraction rates

شکل ۲) کشورهای با بیشترین نسبت تقلب علمی (۲۰۱۸)

تا چند سال گذشته، نگرش، به دانشگاه نسل یک و گاهی نسل دو بود و جنبه آموزش و تربیت نیروی انسانی از اهمیت بسزایی برخوردار بود و جزء کارکردهای اصلی دانشگاه محسوب می‌شد. با حرکت دانشگاه‌ها به سمت نسل سوم و چهارم، پژوهش نقش مهمی را در ارتقاء و توسعه دانش بشری و حل مشکلات مرتبط با حوزه فعالیت‌های علمی انجام داده است. در سال ۲۰۱۷ رتبه ۱۶ از نظر تعداد مقالات و بیشترین رشد علمی را در دنیا داشتیم. با سیاست‌گذاری‌های کلان کشور در حوزه پژوهش و در سطح خردتر در دانشگاه‌ها و هیأت‌های امنای و ممیزه برای کسب مقام علمی در

باید جمع‌آوری شوند افزایش دهد. در میان کشورهایی که از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۶ حداقل ۱۰۰ هزار مقاله منتشر کرده‌اند ایران در صدر تعداد مقالات جمع‌آوری شده قرار دارد که این رخداد با استفاده از تعداد مقالات منتشر شده توسط بنیاد ملی علوم آمریکا محاسبه شده است. این آمار تنها شامل مقالات منتشره در زبان انگلیسی است که اگر شامل مقالات منتشر شده در زبان فارسی باشد نرخ می‌تواند تغییر کند. به نظر مشارکت‌کننده ۴ "چون آبروی درستکاران علمی کشور با مقالات تقلبی از بین می‌برد باید با آن برخورد شود".

۴-۱-۳ کم رنگ شدن اهمیت آموزش

سوی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان احساس شده است پیامدهایی چون "اصلاح آئین‌نامه ارتقاء"، "تغییر نگرش سیاست‌گذاران به تخلف پژوهشی"، "بازبینی نظام پذیرش دانشجو" و "آموزش" اتفاق می‌افتد که برای نظام آموزش عالی نتایج مثبتی به همراه دارند و در شکل ۳ نمایش داده شده است.

۴-۲-۱ اصلاح آئین‌نامه ارتقاء

ارتقاء اعضاء هیأت‌علمی بر اساس آئین‌نامه ارتقاء انجام می‌شود، بازنگری این آئین‌نامه با هدف دستیابی کشور به جایگاه مناسب علم و فناوری، در جلسه ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید و از تاریخ ۱۳۹۵/۷/۱ لازم الاجرا شد. در این آئین‌نامه، دستیابی به هدف اصلاح و تغییر بنیادین نظام ارزیابی اعضاء هیأت‌علمی بر اساس اصول زیر تأکید شده است:

الف) ایجاد پویایی و نشاط در امر آموزش و تقویت انضباط محیط آموزشی به منظور تربیت نیروی انسانی منضبط، متعهد و متخصص؛

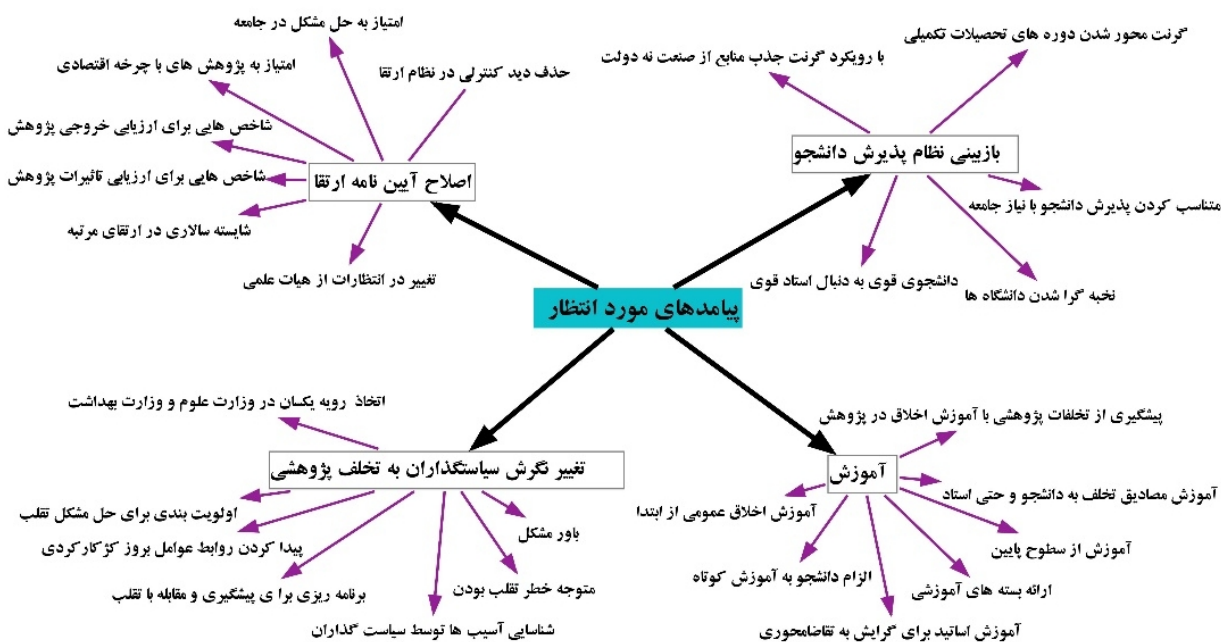
ب) تقویت و توسعه تحقیق و پژوهش، با ارج نهادن به پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه‌ای که با هدف تأمین نیازهای علمی، فناوری، صنعتی و سلامت در کشور، با نگاهی آینده‌پژوهانه تنظیم شده باشد؛

ج) توجه ویژه به هدایت فعالیت‌های پژوهشی و فناورانه

سطح دنیا، در کنار موفقیت کسب‌شده در کسب رتبه علمی در جهان، کژکارکردهایی نیز در حوزه پژوهش به تبع آن اتفاق افتاد. بنابراین دانشگاه‌ها چه در موضوع مقاله‌نویسی و کسب امتیازهای مربوطه و چه در بحث رقابتی با دانشگاه‌های دیگر در داخل و خارج کشور، بیشتر هم و غم خود را بر تولید مقاله گذاشتند. در این شرایط کارکرد آموزشی دانشگاه تا حدی مغفول ماند و موضوع کیفیت تدریس عضو هیأت‌علمی و مرجعیت علمی او کمتر مورد توجه قرار گرفته است. که این موضوع هم می‌تواند دلیل و عامل تسهیل‌کننده بروز تقلب باشد چرا که وقتی آموزش به خوبی اثربخش نشود زمینه‌ساز گرایش افراد به تقلب را فراهم می‌کند. به نظر مشارکت‌کننده ۱۳ "در بررسی مدارک ارتقاء رتبه در هیأت ممیزه دانشگاه، تأثیر عضو هیأت‌علمی در سالم نگه داشتن فضای دانشجویی نیز می‌تواند امتیاز آور باشد که متأسفانه این طور نیست".

۴-۲ پیامدهای مورد انتظار

افشای تقلب علمی پژوهشگران ایرانی، علیرغم بروز پیامدهای منفی، می‌تواند پیامدهای مثبتی را نیز دربر داشته باشد که با راهبردهای اتخاذ شده و راهبردهایی که نیاز به شکل‌گیری آن احساس شده ولی هنوز در قالب آئین‌نامه، بخشنامه یا ... ابلاغ نشده است، می‌تواند جهش مثبتی در خلق دانش و تربیت نیروی متخصص ایجاد کند. در صورت اجرای راهبردهای ابلاغ شده و راهبردهایی که نیاز به ابلاغ آنها از

شکل ۳) پیامدهای مورد انتظار تقلب علمی پژوهشگران ایرانی

علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که سیاست‌گذاران علم و دانش کشور هستند ضروری به نظر می‌رسد. به بیان مشارکت‌کننده ۱۱ "طبیعتاً مثل هر پدیده یا هر جریان‌ی که راه می‌افتد می‌تواند در معرض آسیب‌هایی هم باشد اما یکی از وظایف سیاست‌گذاران این است که آسیب‌هایی که ایجاد می‌شود را به سرعت شناسایی، تجزیه و تحلیل و ریشه‌یابی و در صدد مقابله با آنها برآیند".

۴-۲-۳ بازیابی نظام پذیرش دانشجو

دوره تحصیلات تکمیلی، خصوصاً مقطع دکتری، دوره پژوهش است. آنچه در دنیا مرسوم است این است که دولت‌ها کمتر روی دوره‌های دکتری و ارشد سرمایه‌گذاری می‌کنند معمولاً دولت‌ها بودجه این دوره‌ها را پرداخت نمی‌کنند بلکه دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های خوب دنیا عمدتاً گرنت محور هستند یعنی به این معنا که باید صنعت مسئله‌ای را برای دانشگاه تعریف کرده باشد و استاد راهنما براساس تقاضایی که از صنعت می‌آید، دانشجو می‌گیرد. اما در کشور ایران برعکس عمل می‌کنیم اول دانشجو را جذب می‌کنیم و بعد به دنبال موضوع می‌گردیم و چون ارتباط ضعیفی با صنعت داریم، مجبوریم موضوع را خودمان تعریف کنیم. اما وقتی رویکرد گرنت محور باشد صنعت موضوعی را به دانشگاه منعکس می‌کند، وقتی که موضوع منعکس شد استاد اعلام می‌کند که دانشجو میخواهد. بنابراین دانشجو گرفته نمی‌شود تا زمانی که موضوعی برای تحقیق وجود نداشته باشد. با بروز تقلب علمی که از کژکارکردهای پژوهش است و حساسیت سیاست‌گذاران در خصوص فهم علل آن، یکی از پیامدهای مورد انتظار که جنبه مثبت دارد بازیابی نظام پذیرش دانشجو می‌باشد.

۴-۲-۴ آموزش مصادیق تخلف و جایگاه قانونی آن

علاوه بر برخورد قانونی با موضوع تقلب علمی، آموزش به عنوان یکی از اجزاء نظام پیشگیری می‌تواند مؤثر باشد. قباحت تخلف پژوهشی را نمی‌دانیم، در کار علمی جرم تقلب را نمی‌دانیم چرا که اصلاً فکر نکردیم که این موضوع نیاز به آموزش دارد. بنابراین از یک سو باید فکر کنیم که چه باید کرد تا تخلف کم شود و اگر تخلف انجام شد راه‌های مقابله با آن چیست؟ معضل، نبود آموزش‌های درست است تا مردم بفهمند جایگاه قانونی کجاست و تخلف چیست؟

اعضاء هیأت علمی با هدف شکل‌گیری و تحقق نسل سوم دانشگاه‌ها و توسعه علم مبتنی بر تولید ثروت و کارآفرینی؛ (د) توجه ویژه به زبان فارسی؛

(ه) ایجاد امکان تصویب ضوابط داخلی برای مؤسسات دارای هیأت ممیزه به منظور اجرای مأموریت‌های مؤسسه مشارکت‌کننده ۱۰ بیان داشتند که "در همین دوره جدید برای اولین بار در آموزش عالی یک هیأت نظارت برای هیأت ممیزه ایجاد شده است". همچنین ایشان به ماده ۵ آئین‌نامه ارتقاء اشاره داشتند که در آن به هیأت‌های ممیزه مستقل در دانشگاه‌ها اجازه داده است که با توجه به مأموریت‌های خود و با رعایت ضوابط و مقررات مندرج در آئین‌نامه و رعایت حداقل‌های تعیین‌شده، ضوابط و مقررات خاص دانشگاه را در خصوص مفاده ماده سه آئین‌نامه (که به شاخص‌های امتیاز آور از فعالیت‌های پژوهشی و فناوری اشاره کرده است) که به تأیید حداقل دو سوم کل اعضاء هیأت ممیزه می‌رسد پس از تأیید هیأت ممیزه مرکزی وزارت علوم و ابلاغ آن توسط مقام مسئول در وزارت به اجرا درآورد.

۴-۲-۴ تغییر نگرش سیاست‌گذاران به تخلف پژوهشی

آنچه مسلم است اجرای سیاست‌ها و اولویت‌های پژوهشی، گام مهمی برای پیاده‌سازی نقشه جامعه علمی کشور محسوب می‌شود. اولویت‌گذاری برای پژوهش به عنوان ابزاری که سیاست‌گذاران از آن برای تحقق اهداف و اجرای برنامه‌ها در حوزه علم بهره می‌برند، از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. با توجه به آنکه حوزه‌های پژوهش بسیار متنوع و منابع دولت محدود است ضرورت تعیین اولویت‌های پژوهش مشخص می‌شود. در فرآیند اولویت‌گذاری، اولین مرحله احصاء مهم‌ترین مسائل در هر حوزه کاربرد است یا به عبارتی تعیین مهم‌ترین مسائل کشور می‌باشد. با توجه به آنکه موضوع تقلب علمی محققین ایرانی در سطح بین‌الملل بازتاب بسیاری داشته است، شاید بتوان گفت که رسیدگی به این اتفاق و چرایی بروز این کژکارکرد، جزء اولویت‌هایی باید باشد که (به عنوان مهم‌ترین مسئله علمی) کشور با آن درگیر است. بنابراین نگرش سیاست‌گذاران پژوهش کشور در تعیین اولویت‌ها و اجرای فرآیندها می‌بایست در جهت پیشگیری و مقابله با کژکاردهایی که در حوزه پژوهش رخ می‌دهد شکل گیرد و در این مسیر داشتن رویه یکسان از سوی دو وزارت

۵- بحث

سند چشم انداز بیست ساله ایران، ترسیم شده است، با همین روند دور از ذهن نمی‌دانستند. بنابراین می‌توان گفت علاوه بر پیامدهای منفی که این پدیده داشته است پیامدهای مثبتی نیز از آن مورد انتظار می‌باشد که شامل "تغییر نگرش سیاست‌گذاران به تخلف پژوهشی"، "بازبینی نظام پذیرش دانشجو"، "اصلاح آئین‌نامه ارتقاء اعضای هیأت‌علمی"، "آموزش مصادیق تخلف پژوهشی و جایگاه قانونی آن"، است. با توجه به آنکه افراد مجبور به ایفاء نقشی می‌شوند که ساختار و آئین‌نامه‌ها طلب می‌کنند، ساختار موجود و آئین‌نامه‌های مورد عمل، نقش بسیار پررنگ در بروز تقلب علمی دارند. به طور خلاصه نتایج پژوهش حاضر با برخی از پژوهش‌ها همسو می‌باشد که در زیر به چند مورد از نتایج پژوهش‌های مذکور اشاره می‌شود:

لله در تحقیق عصاره و همکاران [۱۲]، تغییر شرایط ارتقاء اعضای هیأت‌علمی از تک محوری (تولید مقاله) به چند محوری و خودداری از توجه صرف به چاپ مقاله پیشنهاد شده است تا سبب گرایش اعضای هیأت‌علمی به انجام فعالیت‌های دیگر منطبق با نیاز جامعه و کشور شود.

لله مقالات و تولیدات علمی عمدتاً از پایان‌نامه‌هایی است که به عنوان پژوهش‌های دانشگاهی هستند؛ رشد و پیشرفت کشور نیز در گرو پژوهش‌های علمی محیط‌های دانشگاهی است و به نقل از طالعی‌فر [۱۳]، اولین و شاید مهم‌ترین مشکلات نظام آموزش عالی کشور در مقوله جذب است حال چه جذب دانشجو و چه هیأت‌علمی.

لله شریفی و همکاران [۱۴] مطالعه خود بیان داشتند: رعایت اصول و رفتارهای اخلاقی در انجام پژوهش و در انتشار آن، یکی از عوامل اصلی اعتماد به یافته‌های آن است و نادیده گرفتن اصول اخلاقی در پژوهش، موجب افت اعتبار علمی پژوهش می‌شود.

لله مرادمند و همکاران [۱۵] به موضوع عدم بررسی مسئله برنامه‌های راهبردی حوزه پژوهش دانشگاه‌های کشور و عوامل کلیدی مؤثر بر آن اشاره کرده‌اند و مهم‌ترین عامل تأثیر گذار بر آینده پژوهش از دیدگاه متخصصان را همکاری‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی عنوان کردند.

لله موسوی و الستی [۱۶] به آئین‌نامه ارتقاء اعضای هیأت‌علمی اشاره و تدوین آن بدون در نظر گرفتن

پژوهش‌های دانشگاهی/پژوهشگاهی در قالب کتاب و مقاله از پایان‌نامه‌های دانشجویی و یا فعالیت‌های پژوهشی اساتید و پژوهشگران منتج می‌شوند؛ و یا به منظور نیازهای پژوهشی دستگاه‌های اجرایی، نهادها و مؤسسات عمومی یا غیردولتی، پژوهش از طریق تفاهم نامه یا قرارداد همکاری بین دانشگاه/پژوهشگاه و متقاضی انجام می‌شود. از سال ۲۰۱۱ تا کنون کشور ایران در بین ۲۳۰ کشور دنیا از نظر تعداد مقالات علمی در رتبه‌های ۱۶ تا ۱۸ قرار گرفته است. انتظار می‌رود ارائه مقاله علمی که نتیجه پژوهش می‌باشد در پی برطرف کردن نیاز جامعه از جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فنی و ... باشد و تأثیر این موفقیت برای عامه مردم قابل احساس و تأثیرگذار در زندگی آنها باشد. این مهم وقتی اتفاق می‌افتد که پژوهش بر مبنای اصول و با رعایت پروتکل‌های اخلاقی انجام شده باشد. اما وقتی با پدیده افشای تقلب پژوهشگران ایرانی در مقالات ارائه شده در پایگاه‌های علمی بین‌المللی مواجه می‌شویم ساختار ذهنی مورد انتظار فرو می‌پاشد. حال در پی افشای این اتفاق غیردانشگاهی در سال ۲۰۱۵، بررسی عوامل و شرایط بروز آن توسط صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران و اتخاذ سیاست‌های اصلاحی توقع می‌رفت. با توجه به این موضوعات می‌توان علاوه بر پیامدهای منفی این پدیده به پیامدهای مثبت این افشاگری نیز دست یافت تحقیق حاضر با بهره‌گیری از نظرات و تجربیات متخصصین امر پژوهش از جمله سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان حوزه پژوهش کشور، پژوهشگران برتر، به بررسی پیامدهای بروز این پدیده پرداخت. بر اساس داده‌های به دست آمده از مصاحبه می‌توان بیان کرد که از پیامدهای منفی بروز تقلب علمی پژوهشگران ایرانی در پایگاه‌های علمی بین‌المللی، "کاهش حمایت اجتماعی از علم"، "تنزل جایگاه علمی بین‌المللی ایران"، "کم‌رنگ شدن اهمیت آموزش"، شناخته شده‌اند. اما نباید غافل از آن بود که چنانچه این مشکل افشا نمی‌شد و در سطح بین‌المللی بازتاب منفی پیدا نمی‌کرد سیاست‌گذاران نظام آموزش عالی کشور خصوصاً در عرصه پژوهش، صرفاً متکی به رشد کمی مقالات و تولیدات علمی و غافل از کیفیت آن به ارائه آمارهای مربوط اکتفا نموده و دستیابی به جایگاه اول علمی و فناوری در منطقه را که در

- [2] Afshar, A. (2012, December 14). **The necessity and importance of research and its place in society**. Retrieved on 2018-01-02, from <http://www.tabnak.ir/en/news/290998>. {In Persian}.
- [3] Amini, A. (2016). **Reflections on the removal of 58 articles by Iranian researchers from the journals of two publishers**. <https://sites.kowsarpub.com/scinews/articles/89570.html>. {In Persian}.
- [4] Brainard, J., & You, J. (2018). **What a massive database of retracted papers reveals about science publishing's 'death penalty'**. *Science*, 25(1), 1-5.
- [5] Pecorari, D., & Petrić, B. (2014). **Plagiarism in second-language writing**. *Language Teaching*, 47(3), 269-302.
- [6] Rabbani, A., Rabbani, R., Hemmati, R., Ghazi Tabatabai, M., Vaddehir, A. (2011). **New Methods of Production of Knowledge and Science-Sociological Reflection on the Development of Moral Criteria and Scientific Behavior in Science and Technology**. *Journal of Ethics in Science and Technology*, 6(1), 12-24. {In Persian}.
- [7] Pourezat, A., Gholipour, A., Heidari, E., Nadir Khanlou, S., & Saedinejad, M. (2012). **Identifying the effective factors and consequences of non-academic behaviors among university professors**. *Journal of Science and Technology*, 7(2), 1-13. {In Persian}.
- [8] Smith, R. (2006). **Research misconduct: the poisoning of the well**. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 99(5), 232-237.
- [9] Strauss, A., & Corbin, J. (1998). **Basics of Qualitative Research**, Second Edition. London: Sage Publications.
- [10] Mohammadpour, A. (2013). **Qualitative Research Methods (Logic and Design in Qualitative Methodology)**. Tehran: Sociologists. {In Persian}.
- [11] Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). **Fourth generation evaluation**. Newbury Park, CA: Sage.
- [12] Assareh, F., & Afifian, F. (2017). **A Critique of the Regulations for the Promotion of Faculty Members of Universities and Educational Institutions, Pathology and Strategies**. *Quarterly Journal of Information and Communication Book Review*, 4(15), 213-224. {In Persian}.
- [13] Taleifar, R. (2018). **Statistics lie: A critique of the rotten wheels of the country's higher education system**. <http://www.meshkinsalam.ir/?p=35994>. {In Persian}.
- [14] Sharifi, M., Fallahnejad, L., & Barzegar, H. (2016). **Report on Measures to Combat Scientific Violations**. Tehran: University Publishing Center. {In Persian}.
- [15] Moradmand, A., Nakhoda, M., Nowruzzi, A., & Naghshineh, N. (2020). **Identifying the factors influencing the future of university research policies: A case study of seven comprehensive universities in the country**. *Journal of Science & Technology Policy*, 11(4), 31-46. {In Persian}.
- [16] Moussavi, A., & Alasti, K. (2019). **A Framework for Systematic Analysis of Ethical Issues in S&T Policy**. *Journal of Science & Technology Policy*, 11(2), 29-41. {In Persian}.

ویژگی‌های اختصاص گروه‌های مختلف علمی را در بحث سوءرفتارهای علمی از اهمیت خاصی برخوردار دانسته‌اند.

۶- نتیجه‌گیری

با توجه به آنکه ایران به عنوان کشوری با درصد بالای تقلب علمی در سال ۲۰۱۶ اعلام و در سال ۲۰۱۸ نیز به این رسوایی با صدرنشینی در نمودار نسبت مقالات جمع‌آوری شده نسبت به کل مقالات دامن زده شد مسلم است که در برخورد با این معضل، ابتدا باید با شناخت پیامدهای منفی آن به اهمیت موضوع پی برد تا با بررسی ابعاد مختلف پدیده و شناخت علل و زمینه‌های بروز آن گامی مؤثر در رفع مشکل برداشت که حرکت در جهت رفع موانع و کاستی‌ها خود می‌تواند از پیامدهای مثبت این اتفاق باشد. بر اساس یافته‌های حاصل از تحقیق، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- ✓ آموزش گسترده مصادیق تخلفات پژوهشی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و تبیین قوانین و مقررات بازدارنده و قوانین مجازات در خصوص هر یک از آن مصادیق. همچنین قوت بخشیدن به جایگاه کارگروه‌های اخلاق در پژوهش در دانشگاه‌ها به عنوان نهادی که سیاست‌های پیشگیری از تخلفات پژوهشی را اتخاذ می‌کند.
- ✓ ساماندهی به رشد بی‌رویه آموزش عالی از طریق اجرای مصوبات طرح آمایش آموزش عالی
- ✓ اصلاح نظام پذیرش دانشجویان تحصیلات تکمیلی بر اساس تعریف نیازها و طرح‌های پژوهشی
- ✓ اصلاح نظام ارزیابی در آموزش عالی با حرکت به سوی نسل سوم ارزیابی (نظارت جایگزین کنترل)
- ✓ اصلاح نظام پرداخت حقوق و مزایای اعضای هیأت علمی و عدم رابطه مالی بین عضو هیأت علمی و آموزش و پژوهش در قالب تدریس اضافه و یا راهنمایی و مشاوره و ...
- ✓ ورود مستمر و جدی مراجع قانونی و قضایی در برخورد با مؤسسات متخلف در موضوع پایان‌نامه و مقاله‌نویسی

References

منابع

- [1] Mohammadzadeh, Z., & Salehi, K. (2015). **Pathology of scientific vitality and dynamism in scientific and academic centers: A study with a phenomenological approach**. *Journal of Strategic and macro policies*, 11(3), 1-25. {In Persian}.